

Małgorzata Bereźnicka

Instytut Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Częstotliwość komunikowania się dzieci i młodzieży na portalach społecznościowych, ze szczególnym uwzględnieniem facebooka, w wypowiedziach studentów Bezpieczeństwa Narodowego

Przybliżenie tematu

Zagrożenia, jakie niesie za sobą korzystanie z internetu, podobnie jak wynikające z tego szanse, mogą być związane z treściami, kontaktami lub postępowaniem. Ryzykowne treści obejmują reklamy, spam, sponsoring; brutalne, makabryczne, przepełnione nienawiścią obrazy; treści pornograficzne lub szkodliwe treści seksualne; rasistowskie czy stronnicze informacje lub porady. Ryzykowne kontakty mają związek ze śledzeniem, zbieraniem danych osobowych; zastraszaniem, prześladowaniem, poznawaniem nieznanym, uwodzeniem, samookaleczeniami, niepożądaną perswazją. Ryzykowne zachowania wiążą się z hazardem, nielegalnymi pobraniami i włamaniami, dręczeniem lub nękaniami, tworzeniem bądź przesyłaniem materiałów pornograficznych, udzielaniem niebezpiecznych porad, np. dotyczącym samobójstwa czy pro-anoreksji¹.

Coraz większa mnogość i różnorodność zagrożeń będących konsekwencją powszechnego obcowania z wirtualnym światem, spowodowała, że coraz więcej naukowców poświęca swoje badania i publikacje tej problematyce. Na przykład Andrew Schrock i Danah Boyd charakteryzują między innymi nagabywanie na tle seksualnym, zainicjowane przez Internet spotkania offline, nękanie w Internecie, cyberprzemoc oraz dostęp do niepożądanych treści, takich jak pornografia, przemoc i inne treści². Nancy E. Willard porusza kwestie takie jak cyberprzemoc i inne formy agresji społecznej, a mianowicie: *flaming* (*flame* – ang. płomień) – krótka, gorąca kłótnia z obraźliwym i wulgarnym językiem; *harassment* (nękanie) – powtarzające się, ciągłe wysyłanie obraźliwych wiadomości do konkretnej osoby; *denigration* (denigracja) – mowa o celu, który jest szkodliwy, nieprawdziwy lub okrutny;

¹ L. Livingstone, L. Haddon, *EU Kids Online: Final report*, LSE, London: EU Kids Online, 2009, s. 14, [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2006-9\)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf) [dostęp: 28.10.2017].

² A. Schrock, D. Boyd, *Online Threats to Youth: Solicitation, Harassment, and Problematic Content*. Berkman Center for Internet & Society, Harvard University, 2008, <http://www.danah.org/papers/ISTTF-RABLitReview.pdf> [dostęp: 31.10.2017].

impersonation (podszywanie się) – np. za pomocą cudzego konta, aby opublikować materiał, który wpływa negatywnie na wizerunek tej osoby lub odbija się na jego przyjaźniach; *outing* (ujawnienie cudzych preferencji, np. homoseksualnych) – publiczne zamieszczanie, wysyłanie lub przekazywanie osobistych / intymnych komunikatów lub obrazów, potencjalnie krępujących dla celu ataku (dodatkowo *trickery* – nabranie kogoś- może być jego częścią, gdy osoba ta uważa, że komunikacja jest prywatna, podczas gdy nie jest); *exclusion* (wykluczenie) – odrzucenie celu, wyznaczanie go jako wyrzutka; *cyberstalking* (śledzenie za pomocą internetu) – wielokrotne wysyłanie szkodliwych, zastraszających lub obraźliwych wiadomości; *cyberthreats* (cybernetowe zagrożenia) – bezpośrednie groźby, zawierające informacje o planowanym skrzywdzeniu; i niepokojące materiały, pokazujące, że rozgoryczony cel może rozważać zranienie kogoś lub siebie³. Także w Polsce powstaje coraz więcej publikacji poświęconych tej tematyce, wystarczy wymienić tu np. książkę pod red. Józefa Bednarka i Anny Andrzejewskiej⁴, obejmującej między innymi zagadnienia związane z kompetencjami nauczycielskimi w kontekście zagrożeń internetowych, ryzykiem wykluczenia w społeczeństwie wiedzy, bezpieczeństwem w internecie, handlem ludźmi, przemocą, treściami seksualnymi i pornograficznymi, wpływem świata wirtualnego na zażywanie narkotyków i leków, cyberprzestępczością, nadużywaniem wolności słowa, a z drugiej strony kontrolą poprzez technologie, miejscem religii w świecie wirtualnym, czy działań profilaktycznych prowadzonych w środowisku dzieci i młodzieży.

Prowadzi się również badania międzynarodowe poświęcone kwestii zagrożeń internetowych. Wspomnieć tu można choćby o *EU Kids Online*, sieci tematycznej finansowanej z programu Komisji Europejskiej *Better Internet for Kids* (czyli Lepszy Internet dla Dzieci). Pierwotnie program nazywał się *Safer Internet* (Bezpieczniejszy Internet) i w początkowych latach 2006–2009 opracowano wyniki prawie 400 badań z 21 krajów, aby wyciągnąć pewne podstawowe wnioski dotyczące użytkowania sieci. W kolejnych latach (2009–2011) w ramach współpracy obejmującej już 25 krajów, przebadano 25 tysięcy dzieci i rodziców, szukając informacji na temat szans i zagrożeń w Internecie. W latach 2011–2014 kontynuowała analizy, ankiety i wywiady z dziećmi w 33 krajach, pośród których były: Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Węgry, Irlandia, Włochy, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Malta, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Rosja, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Turcja i Wielka Brytania, a także filie w Australii i Brazylii⁵. W kolejnych latach 2014-2018 zdecydowano się kontynuować działania i przeprowadzić na poziomie

³ N.E. Willard, *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*. USA: Research Press, 2007, s. 5–12.

⁴ *Zagrożenia cyberprzestrzeni i świata wirtualnego*, red. J. Bednarek, A. Andrzejewska, Wyd. Difin, Warszawa 2014.

⁵ *EU Kids Online. Findings – methods – recommendations*, <https://lisedesignunit.com/EUKidsOnline/index.html?r=64> [dostęp: 22.11.2017].

międzynarodowym drugie reprezentatywne badanie, dotyczące zagrożeń internetowych dla dzieci⁶.

W rozbudowanych badaniach przeprowadzonych w 2010 roku uczestniczyło ogółem 25.142 małoletnich internautów oraz po jednym z rodziców każdego badanego dziecka. W Polsce przeprowadzono wywiady z jednym dzieckiem i jednym rodzicem w 1034 rodzinach. Badana próba liczyła 535 chłopców oraz 499 dziewcząt w wieku od 9 do 16 lat. Analiza wyników badań wykazała, że ¼ dzieci kontaktuje się z nieznanymi online, a prawie 1/12 spotkała się z nimi twarzą w twarz. Blisko 1/7 respondentów widziała w Internecie materiały o tematyce seksualnej, 1/10 przeżywała negatywne emocje korzystając z Internetu, 1/17 była ofiarą cyberagresji. Ponadto, prawie 1/4 dzieci w wieku 11-16 lat miała kontakt z treściami potencjalnie szkodliwymi dla jego systemu wartości, a niemal 1/7 otrzymała wiadomości o podtekście seksualnym. Ponad połowa badanych (59%) twierdzi, że nie doświadczyli żadnego z powyższych zagrożeń internetowych. Z raportu wynika, że polskie dzieci przewyższają średnią europejską pod względem liczby podejmowanych przez nie rodzajów aktywności w internecie, zatem ich kompetencje w tym zakresie nie są małe. Jednak im dłuższe korzystanie z tego medium, tym więcej zarówno możliwości jak i zagrożeń, toteż samodzielne nabywanie kompetencji przez dzieci jest niewystarczające⁷.

Jednym z najczęściej odwiedzanych przez młodych ludzi w wirtualnym świecie miejsc są portale społecznościowe. Według badań, niemal 90% nastolatków w wieku 14–17 lat posiada przynajmniej jeden profil na portalach społecznościowych i większość (66%) zagląda na nie codziennie lub prawie codziennie, dotyczy to zwłaszcza dziewcząt⁸. Największą popularnością cieszy się obecnie Facebook, o którym krąży żartobliwe, aczkolwiek dość znamienne, powiedzenie: „jeśli nie ma Cię na Facebooku, to nie istniejesz”.

Daria Hejwosz-Gromkowska podkreśla, że portal ten może służyć jako narzędzie mobilizacji i komunikacji społecznej i zauważa, że Facebook pełni typowe dla mediów funkcje: „1) informacyjną (dostarcza różnorodnych treści w sposób natychmiastowy; budzi zainteresowanie i ciekawość; pozwala na przekazywanie i zdobywanie wiedzy, ale także wprowadza chaos informacyjny, dezorientację, pozorność rzetelności przekazywanych treści); 2) mobilizującą do określonych działań społecznych w Internecie oraz w świecie rzeczywistym, jak np. protesty, wiece poparcia (podnosi świadomość obywatelską na temat istotnych wydarzeń społeczno-politycznych, pozwala na wyrażenie własnych opinii, zachęca do działania obywatelskiego i społecznego, zwiększa proces komunikacji społecznej, ale także wprowadza

⁶ European Commission, *From a Safer Internet to a Better Internet for Kids*. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/safer-internet-better-internet-kids> [dostęp: 02.11.2017].

⁷ L. Kirwil, *Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo – część 2. Częściowy raport z badań EU Kids Online II przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9-16 lat i ich rodziców*, SWPS – EU Kids Online – PL, Warszawa 2011, http://www.swps.pl/images/stories/zdjecia/eukidsonline/l_kirwil_raport_polska_eukidsonline_v3.pdf [dostęp: 25.11.2017].

⁸ K. Makaruk, *Korzystanie z portali społecznościowych przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB*, Fundacja Dzieci Niczyje, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2013, vol. 12, nr 1, s. 70–71.

możliwość prowadzenia mowy nienawiści, szkalowania, bezmyślnych i szkodliwych działań, a nawet terroru); 3) emocjonalną, interpersonalną (pozwala na autoekspresję, wyrażanie poglądów na tematy polityczne i społeczne, angażowanie się w dyskusję, ale także może prowadzić do izolacji i frustracji, przemocy werbalnej); 4) ludyczną (poprawia samopoczucie, daje możliwość zabawy, bycia w kontakcie ze znajomymi, ale także może prowadzić do osłabiania autentycznych przeżyć, izolowania się, „zabijania” czasu)⁹.

Odnosząc te słowa szerzej aniżeli tylko do Facebooka, można zauważyć, że korzystanie z portali społecznościowych wiąże się z różnymi aspektami i zawierają się w nich zarówno te pozytywne, jak i negatywne elementy. Dlatego nie chodzi o to, by takie aktywności demonizować, ale z pewnością konieczne są działania, mające na celu zwiększanie świadomości, zwłaszcza osób nieletnich, o tym, jakie wirtualny świat niesie tym względnie zagrożenia i jak im przeciwdziałać. Jednak, aby to zrobić, należy zdiagnozować sytuację, czyli m.in. odpowiedzieć sobie na pytanie, jaką rolę w życiu dzieci i/lub młodzieży pełnią portale społecznościowe i jaka jest skala ich użytkowania.

Badania własne

Badania przeprowadzono w 2017 roku pośród studentów Uniwersytetu Pedagogicznego kończących pierwszy rok studiów na kierunku Bezpieczeństwa Narodowego, którzy anonimowo wypełnili kwestionariusze ankiet. Wybór kierunku nie jest przypadkowy, albowiem poruszana tematyka wiązała się pośrednio z bezpieczeństwem. Jeśli chodzi o wiek ankietowanych, miał on być na tyle młody, by badani byli w stanie podać dane nie tylko z życia studenckiego, ale również dotyczące lat wcześniejszych. Wyniki przytoczone poniżej stanowią tylko wycinek badań, których celem było sprawdzenie, w jaki sposób młodzi ludzie wykorzystują sieć i czy te kwestie zmieniają się na przestrzeni czasu, na różnych etapach edukacyjnych. Respondenci wypełnili 108 kwestionariuszy ankiet, spośród których zakwalifikowano do analizy 100 kwestionariuszy: 62 wypełnione przez kobiety oraz 38 – przez mężczyzn. Środowisko terytorialne badanych to zarówno obszary miejskie, jak i wiejskie i proporcje rozkładają się tu mniej więcej po połowie (kolejno 51% i 41%). Większość studentów (4/5) wywodzi się z pełnej rodziny (z obojgiem rodziców), u 16% rodzice rozstali się, w trzech przypadkach jeden rodzic nie żyje. Istotne było sprawdzenie, czy badani w wolnym czasie zajmują się czymś poza aktywnością w wirtualnym świecie. Większość (85%) zadeklarowała, że posiada zainteresowania, 8% odrzekło, że ich nie ma, a 6 osób nie udzieliło tu żadnej odpowiedzi. Najczęstsze odpowiedzi to: sport – 44%, muzyka – 24%, podróże – 12%, książki i motoryzacja – po 10%, filmy i kino – 9%.

Wyniki dotyczące użytkowania portali społecznościowych, uzyskane po analizie kwestionariuszy ankiety przytoczono poniżej. W kolejnych tabelach zawarto dane liczbowe odnoszące się do ogółu oraz grupy żeńskiej i męskiej, zaś na wykresach

⁹ D. Hejwosz-Gromkowska, *Młodzież, Facebook a problem partycypacji społecznej*. „Studia Edukacyjne” 2015, nr 35, s. 193, https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/13810/1/SE_35_2015_Daria_Hejwosz_Gromkowska.pdf [dostęp: 23.11.2017].

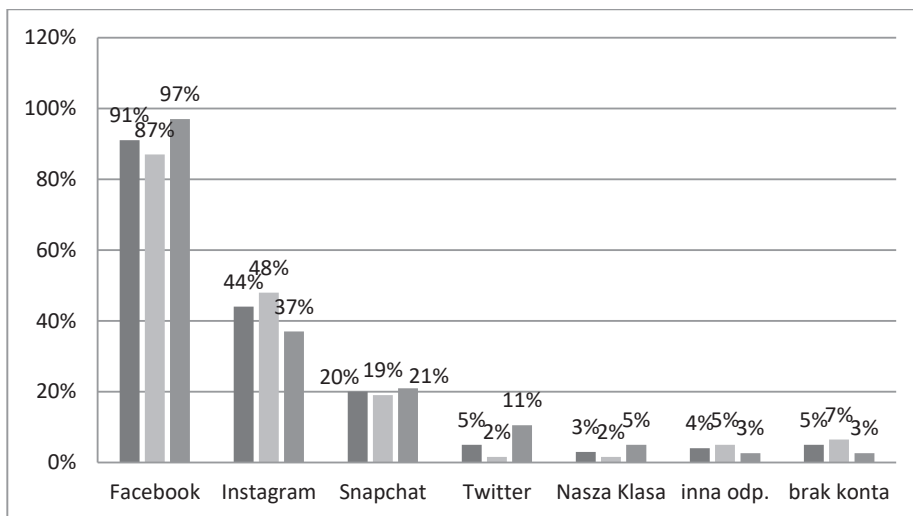
przedstawiono dane procentowe, również odnosząc się do wszystkich respondentów oraz z podziałem na płeć, jednak dane te obejmują kolejno 100% osób, które odpowiedziały na dane pytanie, a następnie uwzględniają 100% pośród kobiet i 100% pośród mężczyzn, żeby móc porównać odpowiedzi w obu tych grupach.

Respondentów zapytano przede wszystkim o to, czy w ogóle posiadają konta na portalach społecznościowych, a jeśli tak, to na jakich. Niemal wszyscy (95%) odpowiedzieli twierdząco, tylko 4 kobiety i 1 mężczyzna wybrali odpowiedź przeczącą. Zdecydowana większość ankietowanych posiada konto na Facebooku (91%, w tym niemal wszyscy studenci płci męskiej – 97%). Drugi pod względem popularności jest Instagram, użytkowany przez blisko połowę badanych i nieco częściej przez kobiety niż przez mężczyzn. Instagram był wskazywany dwa razy rzadziej niż Facebook, a kolejny portal – Snapchat – wybierano dwa razy rzadziej niż Instagram, odpowiedź tę napisała 1/5 respondentów. Dodatkowo wskazywano Twittera (5%, głównie mężczyźni), Naszą Klasę (3%, także częściej ankietowani płci męskiej). Pozostałe odpowiedzi (nie zawsze adekwatne do pytania), to: poszkole.pl, google, Tumblr, benchmark.pl. Dane liczbowe ilustruje tabela 1, a procentowe przedstawiono na wykresie 1.

Tab. 1. Posiadanie kont na portalach społecznościowych (w liczbach)

PORTALE	OGÓLEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
Facebook	91	54	37
Instagram	44	30	14
Snapchat	20	12	8
Twitter	5	1	4
Nasza Klasa	3	1	2
inna odp.	4	3	1
brak konta	5	4	1

Wykres 1. Posiadanie kont na portalach społecznościowych (%)

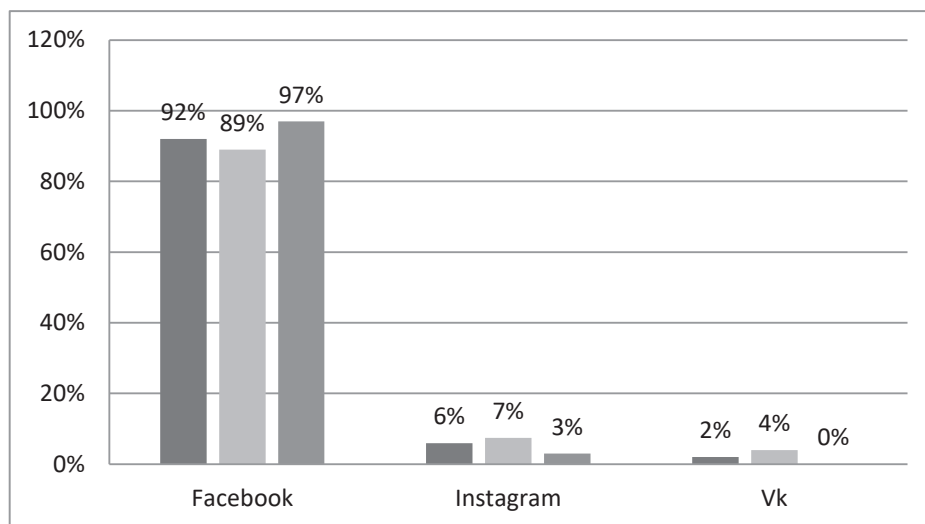

W pytaniu o to, który portal społecznościowy jest używany przez respondentów najczęściej, ponownie większość wskazała na Facebook, nieliczni pozostali na Instagram oraz – niewspomniany wcześniej – Vk¹⁰. Na wykresie 100% obejmuje jedynie osoby, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie (jak wspomniano wcześniej, 5 osób wcale nie posiada konta, oprócz nich nie wypowiedziały się tu jeszcze 4 studentki), zatem wzięto pod uwagę dane uzyskane od 91% ankietowanych.

Tab. 2. Najczęściej używany portal społecznościowy (w liczbach)

ULUBIONE PORTALE	OGÓŁEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
Facebook	84	48	36
Instagram	5	4	1
Vk	2	2	0

Wykres 2. Najczęściej używany portal społecznościowy (%)

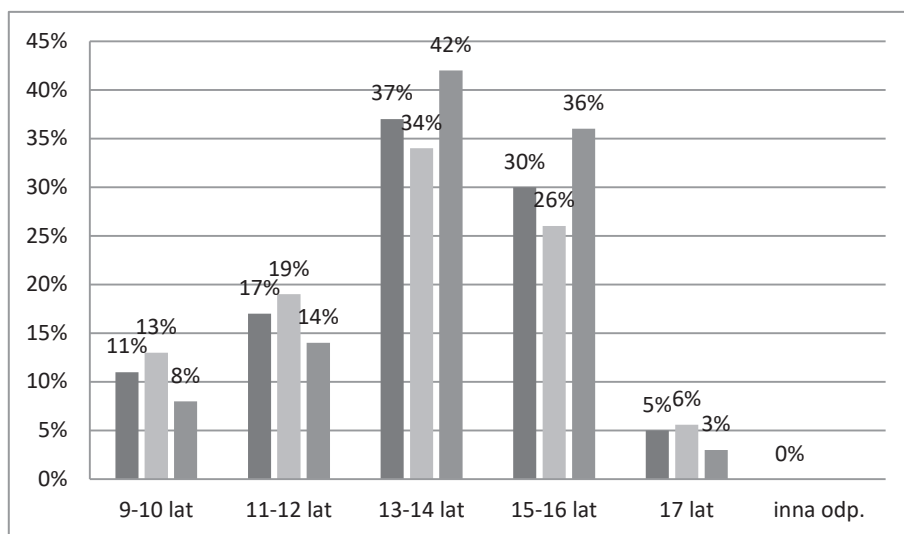

Następnie ankietowanych zapytano o to, kiedy założyli swoje pierwsze konto na portalu społecznościowym. Biorąc pod uwagę Facebook, jako zdecydowanie najpopularniejszy portal w tej grupie, większość badanych (64%) założyła swoje konta w wieku, w którym mogła to zrobić legalnie (powyżej 13. roku życia), a kilka osób dopiero kiedy mieli 17 lat, a więc zbliżali się do pełnoletności. Jednakże ¼ ankietowanych wskazała tu przedział od 9 do 12 lat, co oznacza, że przy zakładaniu konta, musieli podać (oni, ich rodzice lub inna osoba, robiąca to za nich) nieprawdziwe dane zawiązujące ich wiek. Na wykresie widać, iż tendencje takie dotyczą częściej badanych płci żeńskiej, ankietowani płci męskiej, za wyjątkiem ostatniej grupy, przeważają w starszych przedziałach wiekowych.

¹⁰ Dawniej WKonтакте, ros. *ВКонтакте*, pol. *WKonтакте*) – rosyjski serwis społecznościowy założony początkowo jako portal dla studentów i absolwentów wyższych uczelni, obecnie używany przez ogół społeczeństwa (za: wikipedia.pl).

Tab. 3. Wiek założenia pierwszego konta na portalu społecznościowym (w liczbach)

WIEK	OGÓŁEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
9-10 lat	10	7	3
11-12 lat	15	10	5
13-14 lat	33	18	15
15-16 lat	27	14	13
17 lat	4	3	1
inna odp.	0	0	0

Wykres 3. Wiek założenia pierwszego konta na portalu społecznościowym (%)

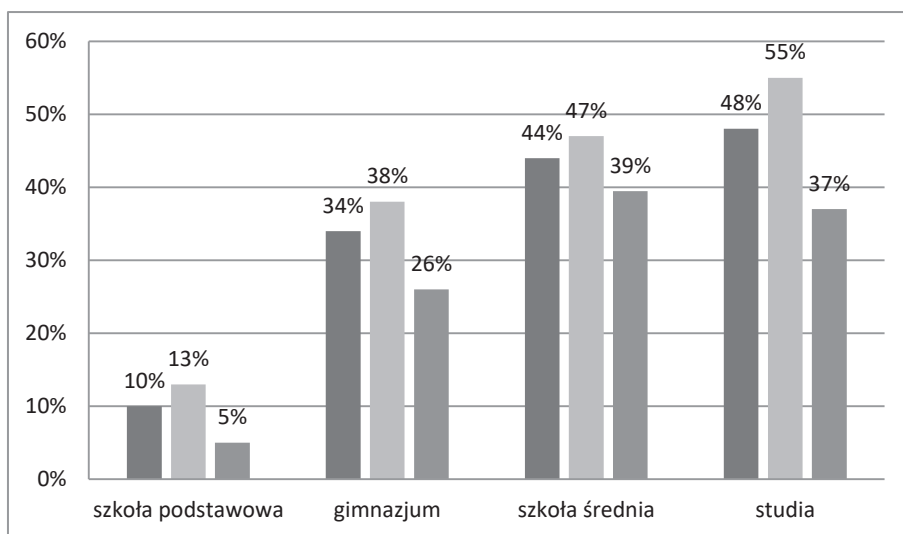
Kolejne pytanie dotyczyło tego, gdzie respondenci, realizujący kolejne etapy edukacyjne, najczęściej spędzali czas online. W szkole podstawowej były to aktywności związane głównie z nauką i odrabianiem zadań a także z grami komputerowymi (odpowiedzi wybrane kolejno przez 42% i 43%). W gimnazjum – również z edukacją (61%), a następnie z grami, portalami społecznościowymi, rozwijaniem zainteresowań oraz oglądaniem programów rozrywkowych (około 1/3 badanych), jak również z pisaniem na czatach i forach (24%). W szkole średniej jeszcze bardziej dominowały aktywności edukacyjne (80%), drugie pod względem częstotliwości wyboru były: rozwój zainteresowań, programy rozrywkowe i portale społecznościowe (kolejno 45% i po 44%), następnie artykuły (33%), maile (32%), programy informacyjne (26%), czaty i fora oraz gry (27%). Na studiach kwestie związane z nauką wskazała ponad połowa badanych (57%), za nimi uplasowały się portale społecznościowe (48%), maile (47%), realizowanie zainteresowań (43%), artykuły (41%), programy rozrywkowe (40%), programy informacyjne (29%), czaty i fora internetowe (18%) i gry (14%).

Na podstawie przytoczonych danych można stwierdzić, że wraz z wiekiem wzrasta aktywność młodych ludzi w wirtualnym świecie i – co widać na poniższej tabeli i wykresie – wzrost ten dotyczy również aktywności na portalach społecznościowych. Porównując dane uzyskane od przedstawicieli obu płci, łatwo zauważyć, że popularność tych miejsc odnosi się przede wszystkim do kobiet, które przeważają w tej dziedzinie na każdym etapie edukacyjnym.

Tab. 4. Aktywność na portalach społecznościowych (w liczbach)

ETAP EDUKACYJNY	OGÓŁEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
szkoła podstawowa	10	8	2
gimnazjum	34	24	10
szkoła średnia	44	29	15
studia	48	34	14

Wykres 4. Aktywność na portalach społecznościowych (%)

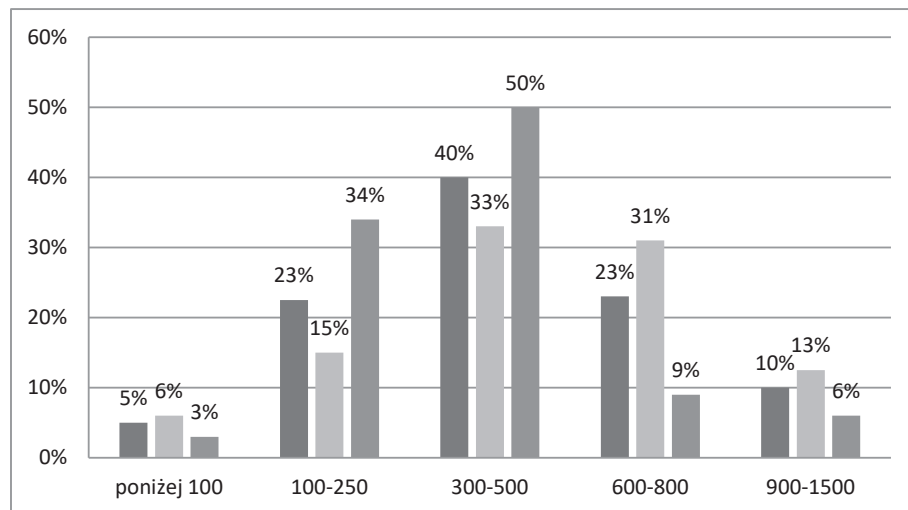

Analiza liczby kontaktów przypisanych do kont na portalach społecznościowych wykazała, że młodzi ludzie raczej celują w tym przypadku w ilość aniżeli w jakość, przy czym w większym stopniu tendencja ta dotyczy płci żeńskiej. Grupa mająca poniżej 100 kontaktów liczyła zaledwie 4 osoby (najmniej – 30 znajomych osób – miał mężczyzna), niespełna 1/5 mieści się w przedziale 100-250 kontaktów, zaś większość (blisko 3/4) posiada ich od 300 nawet do 1500.

Tab. 5. Liczba kontaktów na najczęściej używanym portalu społecznościowym (w liczbach)

LICZBA KONTAKTÓW	OGÓŁEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
poniżej 100	4	3	1
100-250	18	11	7
300-500	32	16	16

600-800	18	15	3
900-1500	8	6	2

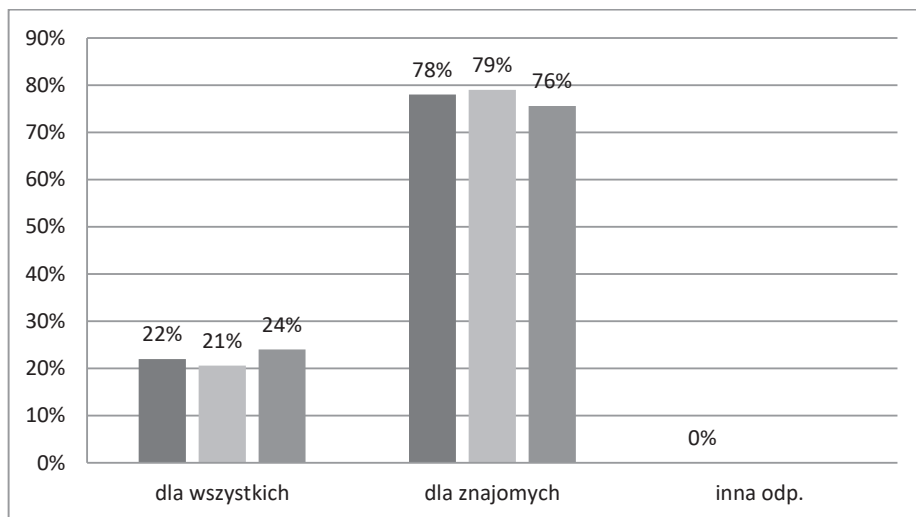
Wykres 5. Liczba kontaktów na najczęściej używanym portalu społecznościowych (%)

Kolejne pytanie dotyczyło udostępniania swoich postów – zamieszczanych przez siebie wiadomości. W większości przypadków (ponad 3/4) są one widoczne jedynie dla znajomych, czyli osób, które ankietowani mają w swoich kontaktach na portalu społecznościowym. Ponad 1/5 respondentów ma ustawienia publiczne, co oznacza, że ich posty może obejrzeć czy przeczytać każdy. Na Facebooku istnieją jeszcze inne opcje (np. indywidualne ustawienia dla każdego posta), jednak nikt nie wskazał innej odpowiedzi niż powyższe. Nie zanotowano też większych różnic ze względu na płeć.

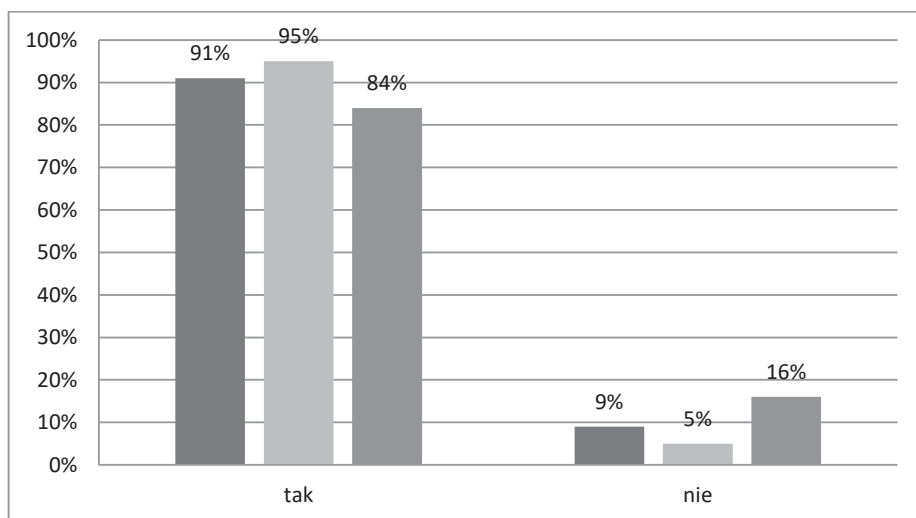
Tab. 6. Widoczność postów na najczęściej używanym portalu społecznościowym (w liczbach)

WIDOCZNOŚĆ POSTÓW	OGÓŁEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
dla wszystkich	21	12	9
dla znajomych	74	46	28
inna odp.	0		

Aż 91% respondentów posiadających konta na portalach społecznościowych zamieszcza na nich swoje zdjęcia (choć 4 osoby zaznaczyły, że robią to rzadko). Ponownie ten aspekt dotyczy częściej kobiet niż mężczyzn (odpowiednio 95% i 84%), nie ma zaś zastosowania jedynie do 5% studentek (w tym jedna ma ustawienia publiczne, a 2 osoby – prywatne) i 16% studentów (wszyscy mają ustawienia prywatne). W 20 przypadkach ankietowani, którzy zamieszczają swoje zdjęcia, mają ustawienia publiczne, zatem ich wizerunek jest dostępny dla każdej osoby na danym portalu.

Wykres 6. Widoczność postów na najczęściej używanym portalu społecznościowym (%)**Tab. 7.** Zamieszczanie swoich zdjęć na najczęściej używanym portalu społecznościowym (w liczbach)

ZAMIESZCZANIE ZDJĘĆ	OGÓŁEM	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
tak	86	55	31
nie	9	3	6

Wykres 7. Zamieszczanie swoich zdjęć na najczęściej używanym portalu społecznościowym (%)

Podsumowanie, konkluzje i spostrzeżenia

Badania wykazały, że niemal wszyscy respondenci posiadają konta na portalach społecznościowych. Najwyższy odsetek dotyczy Facebooka, z którego też korzystają najczęściej. Dodatkowo, dwa razy mniej badanych (w tym głównie kobiety) podało, że mają konta na Instagramie, jednak dla większości w tej grupie nadal kontem najczęściej używanym jest to facebookowe. Ponad dwukrotnie mniej osób niż w przypadku Instagrama, posiada profil na Snapchacie, ale nikt nie wskazał go jako głównie użytkowanego.

Większość ankietowanych założyła swoje konta powyżej 13. roku życia, czyli w wymaganym np. przez Facebook wieku, jednak niemała grupa zrobiła to w młodszym wieku (nawet jako 9-latkowie), co oznacza, że podczas rejestracji musieli podać nieprawdziwe (zawyżone) dane dotyczące tego, ile mają lat. Z potocznego doświadczenia autorki wynika, że nierzadko akceptują taką sytuację dorośli – niejednokrotnie w kontaktach dzieci aktywnych na Facebooku, a będących poniżej wymaganej granicy wieku, znajdują się ich rodzice, dorośli znajomi, a nawet nauczyciele.

Można zauważyć, że aktywność młodych ludzi w internecie, w tym na portalach społecznościowych (i to dotyczy zarówno jej form, jak i ilości czasu), rośnie wraz z wiekiem, dotyczy to zwłaszcza płci żeńskiej. Najmniej wskazań było w przypadku szkoły podstawowej, następnie gimnazjum, szkoły średniej i wreszcie studiów. Na tym ostatnim etapie liczba kontaktów jest zazwyczaj bardzo duża, u większości ankietowanych mieści się w przedziale 300 do 1500.

Warto nadmienić, że istnieje związek między nadmiernym korzystaniem z portali społecznościowych a dysfunkcyjnym korzystaniem z internetu. Wyniki dotyczące problemów psychospołecznych takich jak lęki i depresje, wycofanie, objawy somatyczne, zaburzenia myśli i uwagi, zachowania niedostosowane, zachowania agresywne, są istotnie wyższe u osób spędzających na portalach co najmniej dwie godziny dziennie, aniżeli w przypadku umiarkowanych użytkowników¹¹.

W kwestii widoczności postów, badani przeważnie udostępniają je tylko swoim znajomym, aczkolwiek co piąty ma ustawienia publiczne. Niemal wszyscy respondenci (nieco rzadziej mężczyźni) zamieszczają na portalach swoje zdjęcia. Może to zaskakiwać w przypadku niemałej grupy udostępniającej treści na swoim koncie dla wszystkich, biorąc pod uwagę, że ankietowani studiują na kierunku związanym ściśle z szeroko pojętym bezpieczeństwem, a nieograniczony dostęp do prywatnych zdjęć może powodować różne potencjalnie niebezpieczne konsekwencje, takie jak kradzież tożsamości¹².

Wydaje się, że warto podjąć pogłębione badania, m.in. po to, by zbadać jeszcze jakie treści udostępniają młodzi ludzie, na ile Facebook, czy inne portale społecznościowe, służą im do wymiany informacji czy poglądów, w jakim stopniu i w jaki sposób dzielą się swoją prywatnością, i czy świadomi są zagrożeń, a może zdarzyło się,

¹¹ K. Makaruk, *Korzystanie z portali...*, s. 76–77.

¹² Tematyce kradzieży internetowych tożsamości, w odniesieniu do podszywania się pod matki i wykorzystywaniu zdjęć cudzych dzieci na blogach i forach internetowych, poświęciłam swego czasu reportaż: M. Bereźnicka, *Wirtualny kidnapping*, „Dziennik Polski” 10.04.2006, nr 85, s. 14.

że padli ofiarą własnej otwartości i nieostrożności – co wtedy zrobili, czy (i gdzie) szukali ewentualnej pomocy. Jedno jest pewne; przy tak dużej liczbie kontaktów, jaką zwykle posiada młodzież, kontrola nad treściami zamieszczanymi na portalach społecznościowych wydaje się mało realna.

Kolejną kwestia, której należałoby się przyjrzeć bliżej, jest zbyt niska świadomość rodziców. Lucyna Kirwil na podstawie raportu z badań EU Kids Online, przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9–16 lat i ich rodziców stwierdza, że w zależności od sposobów przeciwdziałania zagrożeniom internetowym przez rodziców, kontrolowania aktywności dzieci w świecie wirtualnym oraz osłabiania bądź zabezpieczania ich przed niepożądanymi doświadczeniami online, doświadcza ich od 5% do 18% mniej dzieci niż w rodzinach, gdzie rodzice nie stosują takich zabiegów. Autorka wysuwa konkluzję, iż „najskuteczniejsze sposoby zapewniania dziecku bezpieczeństwa w Internecie stosowane przez rodziców to: wspólne aktywności w Internecie (o 13% mniejsze ryzyko); rozmowy z dzieckiem na temat tego, co robi w Internecie (o 10% mniejsze ryzyko)”¹³. Trzeba dodać, iż kontrola czy ochrona rodzicielska nie może ograniczać się do zainstalowania programów blokujących potencjalnie szkodliwe treści, zwłaszcza, że co trzecie dziecko wie, jak zmienić takie blokady¹⁴.

Oczywiście rola szkoły również ma tu znaczenie. Jednak „wsparcie rodziców jest skuteczniejsze jako czynnik redukujący prawdopodobieństwo doświadczenia zagrożeń online i pomoc w radzeniu sobie z trudną sytuacją emocjonalną, która powstała po doświadczeniu zagrożenia w Internecie. Wsparcie od nauczycieli ma bezpośrednie znaczenie tylko w nabywaniu kompetencji internetowej. Konieczne jest sprawdzenie, czy pośrednio i w jakim stopniu kompetencja internetowa dzieci pomaga im uniknąć zagrożeń w Internecie”¹⁵. Zatem uzupełnieniem profesjonalnych kompetencji nauczycielskich w tym zakresie ma być wiedza i świadomość rodziców, która pomoże im skuteczniej wspierać dzieci, funkcjonujące w nie zawsze bezpiecznym, wirtualnym świecie.

W odniesieniu do szkoły, Daria Hejwosz-Gromkowska dowodzi, że powinno się pokazywać młodzieży, iż media społecznościowe mogą być przydatne w procesie komunikacji i obywatelskiego zaangażowania oraz w kształtowaniu tzw. „cyfrowego obywatelstwa”. Autorka proponuje, by wprowadzać poświęcone temu zagadnieniu zajęcia do przestrzeni szkolnej i akademickiej; w ramach nich dostarczałoby się również wiedzy i umiejętności związanych z korzystaniem z Internetu i mediów społecznościowych oraz postaw refleksyjnych. Zwraca uwagę na znaczenie mediów społecznościowych w komunikowaniu się młodych ludzi i podkreśla, że muszą one stać się elementem szkolnego życia, programów edukacyjnych i wychowawczych. Zwłaszcza, że według badań, studenci, którzy systematycznie brali udział w dyskusjach na Facebooku, mają większe poczucie obecności społecznej oraz uczenia się. Dlatego, jej zdaniem, sprowadzanie funkcji tego portalu (przytoczonych we

¹³ L. Kirwil, *Polskie dzieci w Internecie...*, s. 34–35.

¹⁴ S. Kozak, *Patologie komunikowania w Internecie. Zagrożenia i skutki dla dzieci i młodzieży*, Difin SA, Warszawa 2011, s. 205.

¹⁵ L. Kirwil, *Polskie dzieci w Internecie...*

wcześniejszej części tego artykułu) jedynie do kategorii czysto rozrywkowej jest dużym uproszczeniem¹⁶.

Trudno uwierzyć, że Facebook istnieje zaledwie od kilkunastu lat, a powszechnie dostępny jest tylko od dekady¹⁷. Jak na tak młody „wiek”, zrobił zawrotną karierę. Nie wygląda na to, żeby w najbliższym czasie portale społecznościowe przestały cieszyć się popularnością – przeciwnie, póki co ich popularność wzrasta i pojawiają się kolejne sposoby wykorzystania tego medium. Jest to nieodłączna część naszej rzeczywistości i dla wielu osób jedno z podstawowych narzędzi w komunikacji. Tym bardziej warto podejmować badania nad tym zagadnieniem, wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe. Nie tylko dla poznania tego młodego, a już tak powszechnego sposobu komunikowania się, ale także po to, by potrafić czerpać z niego, to co najlepsze, a jednocześnie niwelować wiążące się z nim zagrożenia.

Bibliografia

Bereźnicka M., *Wirtualny kidnapping*, „Dziennik Polski” 10.04.2006, nr 85.

EU Kids Online. *Findings – methods – recommendations*, <https://lisedesignunit.com/EUKidsOnline/index.html?r=64> [dostęp: 22.11.2017].

European Commission, *From a Safer Internet to a Better Internet for Kids*, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/safer-internet-better-internet-kids> [dostęp: 02.11.2017].

Hejwosz-Gromkowska D., *Młodzież, Facebook a problem partycypacji społecznej*. „Studia Edukacyjne” 2015, nr 35, https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/13810/1/SE_35_2015_Daria_Hejwosz_Gromkowska.pdf [dostęp: 23.11.2017].

Jak i kiedy powstał FACEBOOK? Ile jest wart portal?, Focus tv, 01.05.2016, <http://www.fokus.tv/news/jak-i-kiedy-powstal-facebook-ile-jest-wart-portal/4086> [dostęp: 25.11.2017].

Kirwil L., *Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo – część 2. Częściowy raport z badań EU Kids Online II przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9–16 lat i ich rodziców*, SWPS – EU Kids Online – PL, Warszawa 2011, http://www.swps.pl/images/stories/zdjecia/eukidsonline/l_kirwil_raport_polska_eukidsonline_v3.pdf [dostęp: 25.11.2017].

Kozak S., *Patologie komunikowania w Internecie. Zagrożenia i skutki dla dzieci i młodzieży*, Difin SA, Warszawa 2011.

Livingstone L., Haddon L., *EU Kids Online: Final report*, LSE, London: EU Kids Online, 2009, [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%201%20\(2006-9\)/EU%20Kids%20Online%201%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%201%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%201%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf) [dostęp: 28.10.2017].

Makaruk K., *Korzystanie z portali społecznościowych przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB*, Fundacja Dzieci Niczyje, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2013, vol. 12, nr 1.

Schrock A., Boyd D., *Online Threats to Youth: Solicitation, Harassment, and Problematic Content*. Berkman Center for Internet & Society, Harvard University, 2008, <http://www.danah.org/papers/ISTTF-RABLITReview.pdf> [dostęp: 31.10.2017].

¹⁶ D. Hejwosz-Gromkowska, *Młodzież, Facebook...*, s. 195.

¹⁷ *Jak i kiedy powstał FACEBOOK? Ile jest wart portal?*, Focus tv, 01.05.2016, <http://www.fokus.tv/news/jak-i-kiedy-powstal-facebook-ile-jest-wart-portal/4086> [dostęp: 25.11.2017].

Willard N.E., *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*. USA: Research Press, 2007.

Zagrożenia cyberprzestrzeni i świata wirtualnego, red. J. Bednarek, A. Andrzejewska, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014.

The frequency of communication between children and youth in social networking sites, with particular focus on facebook, in the statements of students of National Security

Abstract

Social networking sites are now extremely popular among young people. However, like many other forms of online activity, they also outweigh many risks, which has been mentioned in the article. The author described also her own research. It was conducted among students of National Security at the Pedagogical University of Cracow, and they were asked about the portals they use, the age when they created their first account, the number of contacts they have, how much time they spend online including social networking sites (now and at different stages of their school education) and whether they share their posts and photos with just friends, or they have public settings. Then the results were presented and the conclusions were drawn.

Słowa kluczowe: internet, portale społecznościowe, Facebook, zagrożenia, komunikacja, edukacja

Keywords: internet, social networking, facebook, threats, communication, education

Małgorzata Bereźnicka

jest doktorem habilitowanym pedagogiki zatrudnionym w Instytucie Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie. Autorka ponad 50 publikacji – książek, podręczników (współautorstwo) oraz artykułów naukowych. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół zagadnień związanych z pedagogiką społeczną, zwłaszcza z wychowaniem, rodziną i szkołą, a także z komunikacją i zagrożeniami internetowymi.